

2012 : 22 p. (in Russian).

3. *Filipstova O.V. and Atramentova L.A.* Eksperimentalna i klinichna meditsina. 2007 ; 4 : 85-91 (in Russian).

4. *Myroniuk N.I., Ivanova L., Trush O., Kravchenko V.I., Khrupovych O.B. and Turchyn V.I.* Zhurnal AMN Ukrainy. 2007 ; 13 (2) : 306-318 (in Ukrainian).

5. *Plastunov B.A. and Zavada M.I.* Acta Medica Leopoliensia. 2013 ; XIX (3) : 53-63 (in Ukrainian).

6. *Veldanova M.V. and Skalnyi A.V.* Yod — znakomyi i neznakomyi [Iodine — Familiar and Unfamiliar]. Petrozavodsk : IntelTek ; 2004:185 p. (in Russian).

7. *Hzhehotskiy M.R., Fedorenko V.I. and Shtabskiy B.M.* Narysy profilaktychnoi medytsyny [Essays on Preventive Medicine]. Lviv : Medytsyna i pravo ; 2008 : 63-65 (in Ukrainian).

8. *Horodynchuk H.Ya., Kutnevych P.L., Mykychak I.V. et al.* Fizychnyi rozvytok ditei shkilnoho viku m. Lvova (1996) [Physical Development of School Age Children in Lviv (1996)]. In : Fizychnyi rozvytok ditei riznykh rehioniv Ukrainy. Miski shkoliari [Physical Development of Children in Different Regions of Ukraine. City Schoolchildren]. Ternopil : Ukrmedknyha ; 2000 : 133-134, 145-146, 156-157 (in Ukrainian).

9. *Aizenk G.Y.* Testy IQ [IQ tests]. Moscow : AST: Astrel ; 2005 : 78-106, 251 (in Russian).

10. *Polka N.S., Platonova A.H., Yatskovska N.Ya., Pashynska S.L.* Skryninh-otsinka fizychnoho rozvytku ditey 6-17 rokiv za indeksom Kettle : inform. lyst № 60-2012 [The Screening Assessment of 6-17 Years-old Children's Physical Development on the Quetelet Index: Information Letter № 60-2012]. Kyiv : Ukrmedpatentinform ; 2012 : 4 p. (in Ukrainian).

11. *Vankhanen V., Vankhanen V. and Tsypryan V.* Nutrytsiologhiia [Nutriciology]. Donetsk : Donechchyna ; 2001 : 474 p. (in Ukrainian)

12. *Vankhanen V.D. and Lebedeva E.A.* Rukovodstvo k prakticheskim zaniatiam po gigiene pitaniia [Guide to Practical Training in Food Hygiene]. Moscow : Meditsina, 1987 : 54-55 (in Russian).

13. *Dunn J.T., Grutchfield H.E., Gutekunst R. and Dunn A.D.* Methods for measuring iodine in urine. Netherland : ICCIDD ; 1993 : 18-27.

14. *Semenova L.S., Pavlovskaya N.A., Voznesenskaia T.V. et al.* Gigiena truda i professionalnye zabojevaniiia. 1982 ; 1 : 35-38 (in Russian).

15. *Antomonov M.Yu.* Matematicheskaia obrabotka i analiz mediko-biologicheskikh dannykh [Mathematical Processing and Analysis of Medical and Biological Data]. Kiev ; 2006 : 558 p. (in Russian).

Надійшла до редакції 12.09.2014

STATE AND PROBLEMS OF THE IMPLEMENTATION OF THE PROGRAM OF THE ORGANIZED CHILDREN'S MEALS AT THE RADIOACTIVE CONTAMINATED TERRITORIES OF UKRAINE

Piven N.V.

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ ЩОДО ОРГАНІЗОВАНОГО ХАРЧУВАННЯ ДІТЕЙ НА РАДІОАКТИВНО ЗАБРУДНЕНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

ПІВЕНЬ Н.В.

ДУ "Національний науковий центр радіаційної медицини НАМН України", м. Київ

УДК 613.2-053.2:612.3:616-001.28

Ключові слова: радіоактивно забруднені території, безоплатне харчування дітей.

Пріоритетом у подоланні наслідків Чорнобильської катастрофи (ЧК) був і є захист життя і здоров'я людей, особливо дітей. Тому національним законодавством щодо подолання її наслідків стало закріплення пунктом 11 статті 30 Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" права дітей на безоплатне харчування в організованих колективах відповідно до затверджених МОЗ України фізіологічних норм харчування. Проте за усі роки після ЧК ефективність безоплатного харчування дітей в організованих дитячих колективах на ра-

СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ ВЫПОЛНЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПРОГРАММЫ ОРГАНИЗОВАННОГО ПИТАНИЯ ДЕТЕЙ НА РАДИОАКТИВНО ЗАГРЯЗНЕННЫХ ТЕРРИТОРИЯХ УКРАИНЫ

Пивень Н.В.
ГУ "Национальный научный центр радиационной медицины НАМН Украины", г. Киев

Цель исследования. Оценка опыта применения бесплатного организованного питания детей, проживающих на радиоактивно загрязненных территориях, в системе противорадиационной защиты населения.

Материалы и методы. Использованы государственные нормативные и отчетные документы, которые освещают вопросы бесплатного питания детей, проживающих на РЗТ, в системе противорадиационных мероприятий. Применены ретроспективный, библиосемантический теоретический и сравнительный методы анализа.

Результаты. Показано, что после аварии на ЧАЭС в Украине создана система обеспечения пострадавших детей бесплатным питанием в организованных коллективах, учитывающая их возрастные физиологические потребности и имеющая целевое государственное финансирование, материально-техническую базу и квалифицированные кадры. Согласно действующему законодательству на РЗТ в организованных детских коллективах все дети получают бесплатное питание, а если они не посещают учебные заведения или в детском учреждении отсутствуют условия для его организации, то родители получают взамен денежную компенсацию. Бесплатное организованное питание детей в учебных учреждениях на РЗТ в последние годы финансировалось не полностью, что отражалось на состоянии выполнения соответствующих норм питания. Несмотря на значительные региональные колебания в стоимости питания учащихся, которые зависят от цен на продукты питания и сумм тендерных сделок с поставщиками продуктов питания, состояние бесплатного организованного питания детей в учебных заведениях на РЗТ следует оценить как удовлетворительное.

Ключевые слова: радиоактивно загрязненные территории, бесплатное питание детей в организованных коллективах.

© Пивень Н.В. СТАТТЯ, 2015.

STATE AND PROBLEMS OF THE IMPLEMENTATION OF THE PROGRAM OF THE ORGANIZED CHILDREN'S MEALS AT THE RADIOACTIVE CONTAMINATED TERRITORIES OF UKRAINE

Piven N.V.

SE "National Scientific Center of Radiation Medicine of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Kyiv

Objective. We assessed an experience of the organization of free meals for the children, residing at the RCT, in the system of antiradioactive protection of the population.

Materials and methods. We used state regulating and reporting documents on the issues of free meals in the organized children's groups, residing at the RCT, in the system of antiradiation protection of the population. Retrospective, bibliosemantic, theoretical and comparative methods of the analysis were used.

Results. After the accident at the Chernobyl NPP a system of the provision of the suffered children with free meals in the organized groups was established

in Ukraine. This system takes into account their age physiological needs and has a state funding, material and technical base, and skilled personnel. According to the current legislation all the children in the organized children's groups, residing at the RCT, get free meals, whether they do not attend schools or there are no conditions for the organization of free meals, the parents obtain monetary compensation.

Last years, provision with free meals in the educational institutions at the RCT had not funded completely, it affected the state of the implementation of the relevant norms of nutrition. Despite the considerable regional variations in the cost of school-children's meals which depend on the food prices and amounts of tender agreements with food suppliers, a state of the organized free meals in the educational institutions at the RCT should be evaluated as satisfactory.

Keywords: radioactive contaminated territories (RCT), free meals in the organized children's groups.

діоактивно забруднених територіях (РЗТ) у науково-прикладному плані як заходу профілактики внутрішнього опромінення у системі протирадіаційних заходів захисту населення від дії аварійного іонізуючого випромінювання не оцінювалася. Зокрема, у Національних доповідях до 15-х, 20-х і 25-х роковин ЧК відсутні аналіз і оцінка стану та ефективності застосування організованого безоплатного харчування постраждалих дітей. Але у Національній доповіді до 20-х роковин ЧК (2006) зазначено, що на РЗТ особливо гостро стоїть проблема забезпечення дітей чистими продуктами харчування. Оскільки оцінка безоплатного організованого харчування дітей на РЗТ України як виду протирадіаційного захисту населення не проводилося, ефективність його у системі попередження внутрішнього опромінення не досліджувалася, вивчення зазначеного напрямку з гігієнічної точки зору є актуальним.

Метою досліджень обрано оцінку досвіду застосування безоплатного організованого харчування дітей, що проживали на РЗТ, у системі протирадіаційного захисту населення.

Матеріали і методи. Дослідження базувалося на аналізі та оцінці державних нормативних та звітних документів щодо організації безоплатного харчування дітей, які проживають на РЗТ, у системі протирадіаційних заходів протягом 1991-2014 років. Використано ретроспективний, бібліосе-

мантичний, теоретичний і порівняльний методи аналізу.

Результати дослідження та їх обговорення. Дослідження стану та проблем виконання державної програми щодо організованого харчування дітей на РЗТ України було розпочато з вивчення нормативно-правової бази щодо державних програм з забезпечення дітей безоплатним харчуванням.

Нормативно-правова база щодо державної програми з забезпечення дітей безоплатним харчуванням на РЗТ. Проведений аналіз законодавчих актів та нормативних документів щодо подолання наслідків ЧК свідчить, що підставою для впровадження безоплатного харчування дітей в організованих дитячих колективах на РЗТ стало затвердження урядом України низки актів щодо норм харчування (ст. 30 Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи", постанов Кабінету Міністрів України "Про норми харчування та часткову компенсацію вартості продуктів харчування для осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" від 21.05.1992 р. № 258, "Про затвердження Порядку використання коштів державного бюджету для виконання програм, пов'язаних з соціальним захистом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" від 20.09.2005 р. № 936 та "Про затвердження Порядку надання послуг з харчування дітей у дошкільних за-

кладах, учнів загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів, операції з яких звільняються від ПДВ" від 02.02.2011 р. № 116).

Згідно з законодавчими та нормативно-правовими актами України 1991 року право на безоплатне харчування мали понад 1,2 млн. постраждалих внаслідок ЧК дітей, які відвідували організовані дитячі колективи (дитячі садочки, ясла, загальноосвітні школи, професійно-освітні заклади, коледжі та технікуми). Батьки дітей, які не відвідували ці установи, мали право на одержання грошової компенсації.

Позитивним в організації харчування дітей у закладах освіти на РЗТ було те, що МОЗ України було розроблено та регламентовано норми харчування, які враховували фізіологічні (медичні) потреби дитини на місяць залежно від віку (до 1 року, від 1 до 3 років, від 3 до 7 років, від 7 до 11 років, від 11 до 14 років, від 14 до 18 років) та особливості існуючої мережі організованих дитячих колективів (дошкільних установ, загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних закладів і технікумів).

Безоплатне харчування дітей в організованих дитячих колективах на РЗТ мало здійснюватися згідно з нормами, встановленими вищезазначеними урядовими нормативними документами, бути раціональним і будуватися на дотриманні таких принципів:

□ забезпечення відповідності енергетичної цінності раціо-

особливості РЗТ, пропонувалося максимальне введення у раціон харчування дітей продуктів, які мають радіопротекторні властивості (гарбуз, морква, продукти з пектиновими добавками, джеми, повидло, мармелад, пюре й соки — вишневий, гарбузовий, гранатовий, абрикосовий, морквяний тощо).

Важливим у рішенні проблем радіологічного захисту особливих контингентів потерпілих дітей (хворих, інвалідів) було також те, що вводилися додаткові норми продуктів харчування у стаціонарах спеціалізованих лікувальних установ (відділень) та лікувально-курортних установ.

По суті своїй усі ці заходи мали стати основою захисту здоров'я дітей від впливу іонізуючого випромінювання. Рішенню цих питань сприяло також запропоноване президентом України створення системи ви-

шляхом їхнього організованого харчування у країні почався лише на шостому році після вибуху атомного реактора на Чорнобильській АЕС. Введення цього заходу було прописане нормативно-правовими документами, фінансувалося за рахунок державного бюджету, мало матеріальне та кадрове забезпечення, але реалізація програм щодо безоплатного харчування постраждалих дітей збіглася з небувалими політичними, екологічними, соціальними й економічними подіями в Україні.

Сучасний стан харчування дітей в організованих дитячих колективах на РЗТ. Станом на 01.01.2012 р. в Україні проживало 8003,28 тис. постраждалих внаслідок ЧК дітей, у т.ч. понад 462,37 тис. з них — на РЗТ. З кожним роком кількість їх поступово зменшується (рис. 1).

Відповідно, зменшується і чисельність постраждалих дітей, які відвідують організовані дитячі колективи на РЗТ. Якщо станом на початок 2014 р. в Україні безоплатним харчуванням забезпечувалося 236 тис. дітей, які навчалися у 1274 школах 79 районів і міст 12 радіоактивно забруднених областей (табл.), то у 2012 р. — 245 тис.

Встановлено, що за останнє десятиріччя безоплатне харчування учнів міських і сільських загальноосвітніх навчальних закладів на РЗТ здійснюється за місцем навчання незалежно від їх підпорядкування, типу й форм власності відповідно до законодавчих, нормативних та методичних документів за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів (бюджетна програма "Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи", напрям — "Компенсація родинам з дітьми й втрати на безкоштовне харчування дітей, які постраждали у результаті Чорнобильської катастрофи").

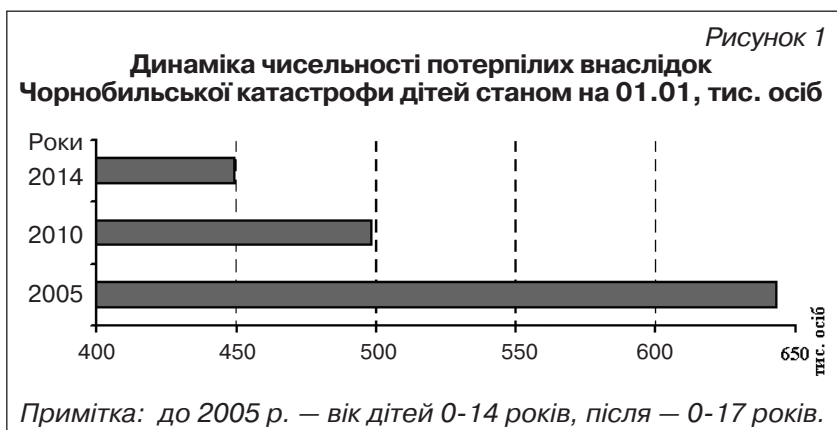
Середня вартість харчування учнів на РЗТ України у 2011 р. становила: віком 6-10 років — 3,1-10,4 грн., віком 10-14 років — 8,87-10,9 грн., віком 14-17 років — 9,4-15,40 грн.; у 2013 р. — 12,07 грн., 13,34 грн. та 15,0 грн. відповідно. Але, окрім варіативності середньої вартості харчування одного учня у часі, виявлено коливання цін і у регіонах. Наприклад, 2013 року

ну харчування енергозатратам організму;

□ задоволення фізіологічних потреб організму у визначеній кількості енергії й співвідношенні у харчових речовинах;

□ дотримання оптимального режиму харчування, тобто фізіологічно обґрунтованого розподілу кількості споживаної їжі протягом дня.

Також, враховуючи екологічні

Таблиця
Кількість РЗТ і загальноосвітніх навчальних закладів, де організовано безоплатне харчування потерпілих дітей, станом на 01.01.2014 р. [1]

Область	Кількість		
	радіоактивно забруднених районів	шкіл, де харчуються діти	потерпілих дітей, осіб
Вінницька	8	72	10943
Волинська	3	137	22116
Житомирська	9	274	35966
Івано-Франківська	1	4	793
Київська	24	336	72230
Рівненська	7	255	66187
Сумська	2	4	190
Тернопільська	2	20	4900
Хмельницька	1	2	97
Черкаська	13	99	12789
Чернівецька	2	1	2105
Чернігівська	7	70	7720
Загалом	79	1274	236036

робництва радіоактивно чистих продуктів харчування. Важливість цих заходів зростала у зв'язку з існуючими у Поліссі сімейними традиціями широкого застосування у раціоні харчування дитячого населення дарів лісу та продуктів місцевого виробництва.

Отже, повномасштабний радіологічний захист опромінених дітей для попередження внутрішнього опромінення

середня вартість харчування одного учня у загальноосвітніх навчальних закладах Житомирської області становила 10,0-14,0 грн., Рівненської — 11,0-16,5 грн. Причинами таких коливань стали суми бюджетних асигнувань, значні регіональні відмінності цін на харчові продукти, а також суми тендерних угод з постачальниками харчових продуктів. Зокрема, у Житомирській області протягом 2013 року норми харчування, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України № 258, виконувалися лише на 70-80%, у Рівненській — на 64-73%, що не дозволяло повноцінно виконати відповідні норми.

Забезпечення безоплатним харчуванням потерпілих внаслідок ЧК дітей, організація їхнього харчування у навчальних закладах перебували під постійним наглядом і контролем Держсанепідслужби України та МОЗ України. Наприклад, в аналітичних матеріалах МОЗ України [2] зазначалося, що двотижневі меню-розкладки складалися відповідно до регламентованих нормативів, однак мало місце їх невиконання переважно у зв'язку з недофінансуванням та зривом поставок харчових продуктів. Спостерігалось невиконання норм харчування в організованих дитячих колективах на РЗТ за усіма групами харчових продуктів (середній показник по Україні): по молоку та молокопродуктах на 20-30%, рибі та рибних продуктах — на 10-30%, м'ясу та м'ясопродуктах — на 10-15%, свіжих фруктах — на 10-15%, свіжих овочах — на 5-10%, яйцях — на 10,1%.

Проведені дослідження та опитування батьків потерпілих дітей свідчать, що у системі безоплатного харчування дітей існує безліч недоліків, і за останні роки ситуація з харчуванням дітей погіршується [3-5]. Порівняно з 1999 р. у 2014 р. діти в організованих колективах мають можливість отримувати безоплатно лише обіди, при цьому виявлене зменшення об'ємів порцій, частоти й кількості включення у меню овочів та фруктів, збільшення обсягів споживання хліба. Головною причиною недотримання оптимального режиму харчування, рекомендованого державними нормативними документами щодо безоплатного харчування

дітей в організованих дитячих колективах на РЗТ, є багаторічне бюджетне недофінансування чорнобильських програм (11,0-53,4% від потреби), яке призводить до невиконання відповідних норм харчування, що, у свою чергу, створює передумови для невідповідності енергетичної цінності раціону харчування енергозатратам організму дитини та незадоволення фізіологічних потреб її організму в основних речовинах та енергії.

Доцільність подальшого продовження організованого безоплатного харчування дітей на РЗТ. Аналіз джерел літератури, статистичних матеріалів та звітів щодо визначення на РЗТ рівнів забруднення харчових продуктів місцевого виробництва свідчить, що у досліджуваних областях у післяварійний період відбулося зниження їхніх рівнів. Але відзначаються певні територіальні особливості накопичення ра-

діонуклідів у межах областей та районів (так звані "критичні населені пункти"). Для прикладу на рисунках 2-4 наведено дані Рівненської облСЕС за 2009-2012 роки щодо невідповідності молока місцевого виробництва і дикорослих грибів та ягід вимогам ДР-2006 щодо вмісту ¹³⁷Cs у радіоактивно забруднених районах області. Наведені дані підтверджують необхідність подальшого радіологічного контролю над продуктами харчування, що ви-

Рисунок 2
Питома вага невідповідності вмісту ¹³⁷Cs у молоці індивідуального сектору радіоактивно забруднених районів Рівненської області, 2009-2012 рр., % [6, с. 363]

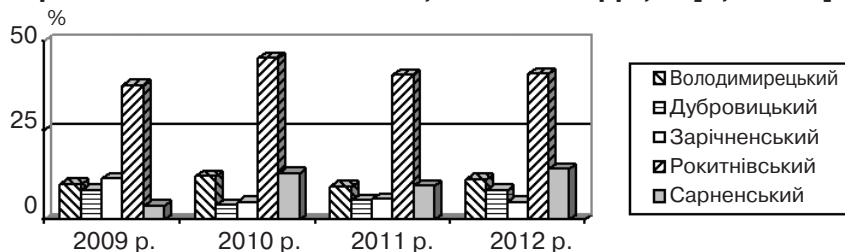

Рисунок 3
Питома вага невідповідності вмісту ¹³⁷Cs у дикорослих грибах радіоактивно забруднених районів області, 2009-2012 рр., % [6, с. 363]

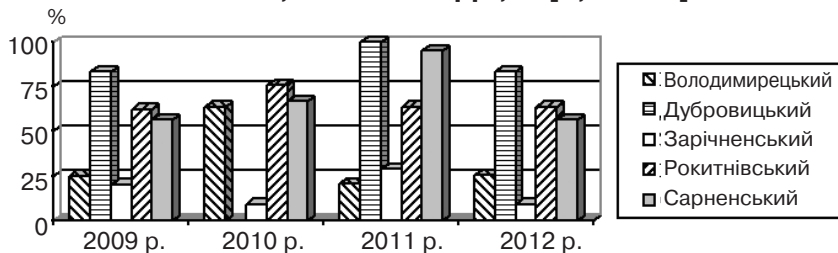
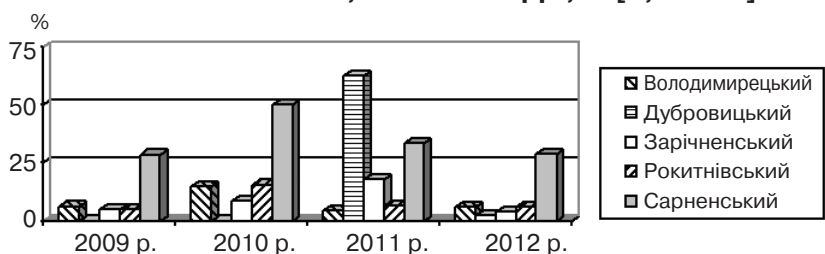

Рисунок 4
Питома вага невідповідності вмісту ¹³⁷Cs у дикорослих ягодах радіоактивно забруднених районів Рівненської області, 2009-2012 рр., % [6, с. 363]

робляються у приватному секторі, оскільки перевищення рівнів забруднення вище допустимих рівнів з тією чи іншою частотою визначене у молоці індивідуального сектору, дикорослих грибах та ягодах усіх зазначених районів. Зважаючи на те, що харчовий фактор є домінуючим у надходженні радіонуклідів до організму дитини на РЗТ та з огляду на умови ведення сільського господарства, традиції широкого застосування у раціоні домашнього харчування дітей молока від власних корів та дарів лісу, складні соціально-економічні умови більшості сімей з дітьми, є підстави для висновків про необхідність подальшого продовження здійснюваних у державних програмах заходів щодо забезпечення безоплатним харчуванням потерпілих внаслідок ЧК дітей в організованих колективах на РЗТ з метою захисту їхнього здоров'я від дії іонізуючого випромінювання.

Висновки

1. З 1991 року у заходах протирадіаційного захисту України від наслідків ЧК існує система забезпечення постраждалих дітей, які поживають на РЗТ, безоплатним харчуванням в організованих колективах. Вона враховує вікові фізіологічні потреби дітей у харчуванні й має цільове державне фінансування, матеріально-технічну базу та кваліфіковані кадри. Завдяки цьому всі діти в організованих дитячих колективах на РЗТ отримують безоплатно харчування, а у разі невідвідування їх або за відсутності умов для харчування батьки отримують грошову компенсацію.

2. Забезпечення безоплатним організованим харчуванням дітей у навчальних закладах на РЗТ останніми роками фінансувалося не повною мірою, що відобразилося на стані виконання відповідних норм харчування. Незважаючи на значні регіональні коливання у вартості харчування учнів, які залежать від цін на харчові продукти та сум тендерних угод з постачальниками харчових продуктів, стан безоплатного організованого харчування дітей у навчальних закладах на РЗТ слід оцінити як задовільний.

3. Складні соціально-економічні умови більшості сімей з дітьми, традиції широкого застосування у раціоні домаш-

нього харчування дітей молока від власних корів та дарів лісу, умови ведення сільського господарства на РЗТ та існуюча радіаційно-екологічна ситуація є підґрунтям для подальшого провадження державних програм щодо забезпечення безоплатним харчуванням потерпілих внаслідок ЧК дітей в організованих колективах для захисту їхнього здоров'я від дії іонізуючого випромінювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Річний звіт Міністерства соціальної політики України за 2013 рік [Електронний ресурс]. — К., 2014. — 74 с. — Режим доступу : <http://mlsp.kmu.gov.ua/document/158183/2013.pdf>.

2. Інформаційно-аналітичні матеріали з питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи (до парламентських слухань до 25-х роковин Чорнобильської катастрофи) / Кабінет Міністрів України. — К., 2011. — 53 с.

3. Омелянець Н. Бесплатное питание пострадавших от аварии на ЧАЭС детей. Опыт Украины / Н. Омелянець, Н. Пивень. — Palmarium Academic Publishing, 2014. — 78 с.

4. Стан радіоактивного забруднення продуктів харчування та особливості їх споживання жителями найбільш радіоактивно забруднених територій України у віддалений період ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи / М.І. Омелянець, Н.В. Пивень, Н.В. Гулько та ін. // Проблеми радіаційної медицини та радіобіології : зб. наук. праць. — К., 2014. — Вип. 19. — С. 126-135.

5. Омелянець М.І. Гігієнічна оцінка організованого безоплатного харчування потерпілих від Чорнобильської катастрофи дітей на радіоактивно забруднених територіях України для профілактики внутрішнього опромінення / М.І. Омелянець, Н.В. Пивень, Н.В. Гулько // Довкілля та здоров'я. — 2015. — № 2 (73). — С. 44-49.

6. Гуцук В.І. Моніторинг за забрудненням харчових продуктів цезієм-37 та стронцієм-90 на Рівненщині / В.І. Гуцук, А.М. Прищеп, І.В. Гуцук // Радіоекологія-2014 : матер. наук.-практ. конф., 23-26 квітня 2014 р., Київ. — К., 2014. — С. 362-364.

REFERENCES

1. Richnyi zvit Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy za 2013

rik [Annual Report of the Ukraine Ministry of Social Policy, 2013]. Kyiv; 2014 : 74 p. Available at: <http://mlsp.kmu.gov.ua/document/158183/2013.pdf> (in Ukrainian).

2. Kabinet Ministriv Ukrainy Informatsiino-analitychni materialy z pytan podolannia naslidkiv Chornobylskoi katastrofy (do parlamentskykh slukhan do 25-kh rokovyn Chornobylskoi katastrofy) [Information and Analytical Materials on the Issues of the Liquidation of the Chornobyl Catastrophe Consequences (To the Parliament Attending Devoted to the 25th Anniversary of the Chornobyl Catastrophe)]. Kyiv ; 2011 : 53 p. (in Ukrainian).

3. Omelianec N., Piven N. Besplatnoe pitanie postradavshikh ot avarii na ChAES detei. Opyt Ukrainy [Free Meals of the Children Suffered from the Chornobyl Catastrophe. Experience of Ukraine]. Palmarium Academic Publishing ; 2014 : 78 p. (in Russian).

4. Omelianets M.I., Piven N.V., Hunko N.V., Korotkova N.V., Sribna V.D. Stan radioaktyvnoho zabrudnennia produktiv kharchuvannia ta osoblyvosti ikh spozhyvannia zhyteliamy naibilsh radioaktyvno zabrudnenykh terytorii Ukrainy u viddalenyi period likvidatsii naslidkiv Chornobylskoi katastrofy [State of the Food Radioactive Contamination and Features of Their Consumption by the Residents of the Most Radioactive Contaminated Territories of Ukraine in the Remote Period of the Liquidation of the Chornobyl Catastrophe Consequences]. In : Problemy radiatsinoi medytsyny ta radiobiologii [Problems of Radiation Medicine and Radiobiology]: zb. nauk. prats. Kyiv, 2014 ; 19 : 126-135 (in Ukrainian).

5. Omelianets M.I., Piven N.V. and Hunko N.V. Dovkillia ta zdorovia. 2015 ; 2 (73) : (in Ukrainian).

6. Hushchuk V.I., Pryshchepa A.M. and Hushchuk I.V. Monitorynh za zabrudnenniam kharchovykh produktiv tseziiem-37 ta strontsiem-90 na Rivnenshchyni [Monitoring of the Food, Contaminated with Cesium-137 and Strontium-90 in the Rivnenshchina]. In : Radioekologiya-2014 : mater. nauk.-prakt. konf. [Radioecology-2014 : Mater. Sci.— Pract. Conf]. Kyiv, 2014 : 362-364 (in Ukrainian).

Надійшла до редакції 14.04.2015